

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ В УНІВЕРСИТЕТАХ НІМЕЧЧИНИ

Дяченко Людмила Миколаївна

ORCID ID: 0000-0001-6897-124X

канд. пед. наук, старший науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики

*Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В.О. Сухомлинського, Україна*

Тема наукового дослідження є актуальною у контексті європейського вектору модернізації вищої педагогічної освіти в Україні і переходу до ступеневої моделі підготовки майбутніх учителів. Федеративна Республіка Німеччина (ФРН) є однією з найрозвиненіших держав Європейського Союзу, відіграє провідну роль у галузі світової науки і освіти, виступає однією з країн-ініціаторів створення європейського освітнього простору, має значний досвід у галузі професійної підготовки фахівців у нових соціокультурних умовах.

Основою системи психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів у ФРН є стандарти компетентностей за блоком «Науки про освіту» (від 16 грудня 2004 року, зі змінами від 12 червня 2014 року). Вони визначають вміння і навички, якими повинен володіти майбутній учитель для ефективної реалізації професійно-педагогічної діяльності за чотирма галузями: навчання, виховання, оцінювання, інновації. На основі цих стандартів відбувається подальша розробка освітніх програм і навчальних планів підготовки вчителів. Центральними пунктами змісту психолого-педагогічної підготовки у згаданих вище стандартах визначено такі: освіта і виховання; професія і роль учителя; стратегії дій у ситуаціях прийняття рішень; проектування навчального процесу і навчального середовища; діагностика, оцінювання, консультування; диференціація, інтеграція, підтримка; мотивація успіху та навчальна мотивація; навчання, розвиток, соціалізація; комунікація, взаємодія та керування конфліктами; медіаосвіта; розвиток школи; дослідження в галузі освіти [1].

Аналіз навчальних планів німецьких університетів дав змогу виявити ключові принципи структурування змісту підготовки вчителів за блоком «Науки про освіту», серед яких такі: модульності, міждисциплінарності, рефлексивності. Укладання змісту навчальних планів університети ФРН здійснюють за двома напрямками, зокрема: за предметним принципом – через визначення переліку дисциплін та за принципом міждисциплінарності, що передбачає проведення занять на основі синтезу знань з різних галузей науки і практики. Зазначимо, що принцип міждисциплінарності є визначальним у процесі оновлення змісту психолого-педагогічної підготовки учителів у ФРН. Відповідно теми модулів є комплексними і мають на меті розгляд тих чи інших явищ і процесів шкільного, позашкільного життя з точки зору різних наук у їхній нерозривній єдності. Модулі передбачають оволодіння компетентностями, основою яких є теоретичні знання з педагогічних,

психологічних, соціологічних наук та розвиток здатності проектувати ці знання на поле професійної діяльності в школі та поза нею [2; 3; 4].

Основними формами організації навчання в університетах ФРН є лекції, семінари, тренінги, колоквиуми, професійно-педагогічні практики, самостійна робота. З'ясовано, що із впровадженням компетентнісного підходу до підготовки вчителів змінилася роль лекцій у освітньому процесі університетів ФРН. Лекції призначені для викладення основного теоретичного матеріалу і розкривають найважливіші, найсуттєвіші питання теми, що вимагають наукового обґрунтування. Відповідно спостерігається зменшення кількості лекцій, перевага надається роботі під час семінарів, де відбувається конкретизація і деталізація окреслених у змісті лекцій питань. Німецькі науковці підкреслюють, що розвиткові професійних компетентностей майбутніх учителів найкраще сприяє використання методів кооперативного, проблемного, ситуаційного, дослідного навчання та рефлексії. Водночас, це вимагає від студента попередньої самостійної підготовки [5; 6].

З'ясовано, що реформована система педагогічної освіти ФРН на початку ХХІ століття набула більшої практичної спрямованості завдяки введенню нових практичних компонентів до університетської підготовки учителів, а саме: практики на профпридатність (мінімум 20 днів до початку навчання в університеті), практико-орієнтування (мінімум 1 місяць на першому році навчання), практики професійного поля (може бути шкільною чи позашкільною – від 4 тижнів у третьому або четвертому семестрі), практичного семестру (від 5 місяців у другому семестру магістерської підготовки). Успішність практики визначається за спеціальними стандартами, затвердженими Міністерством освіти федеральної землі. Після навчання в університеті майбутні вчителі проходять стажування в школі протягом 12 місяців, потім здають другий державний екзамен [7; 8].

Значна увага під час студентських практик і стажування приділяється рефлексії власного досвіду, що допомагає критично оцінити свої можливості й визначити перспективи подальшого професійного розвитку. Результати рефлексивного аналізу досвіду педагогічної діяльності знаходять відображення у портфоліо, що є розгорнутим описом професійної біографії майбутнього фахівця-педагога і відображає динаміку розвитку його професійних компетентностей.

Консультування і підтримка майбутніх учителів набуває особливого значення під час стажування, що є завершальною фазою підготовки педагога. У цей період дієвим методом індивідуальної підтримки стає коучинг. Консультант центру шкільної практичної підготовки забезпечує стажистам індивідуальну підтримку з таких питань: визначення власної професійної позиції; розвиток індивідуальних цілей діяльності; виявлення ресурсів і перспектив розвитку особистості; аналіз і удосконалення стратегій поведінки; уточнення власної ролі у підготовці підростаючого покоління; визначення стратегій вирішення проблемних ситуацій педагогічної діяльності тощо [9].

Висновки. Однією з характерних особливостей німецької системи професійної педагогічної освіти є міждисциплінарність підготовки майбутніх учителів, що здійснюється за такими блоками: спеціально-предметний, предметно-дидактичний, «Науки про освіту», практика. Блок «Науки про освіту» відображає зміст психолого-педагогічної підготовки учителів загальноосвітніх шкіл; охоплює багато суміжних дисциплін, переважно педагогіку, психологію, соціологію; має функцію наукового обґрунтування педагогічної діяльності; забезпечує педагогічну професіоналізацію і сприяє формуванню педагогічної ідентичності. Фундаментальне завдання блоку «Науки про освіту» полягає у розвитку

рефлексивної компетентності майбутніх учителів. Цей блок нерозривно пов'язаний із практичними компонентами університетської підготовки та стажуванням.

Система психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл у закладах вищої освіти ФРН є прикладом оптимальної моделі збалансованого поєднання теорії і практики, змістової і структурної єдності, спрямованої на розвиток професійних компетентностей майбутнього педагога. Доцільним і актуальним вважаємо звернення до німецького досвіду психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів з метою виявлення прогресивних ідей та визначення перспектив їх використання у системі вищої педагогічної освіти України.

Список використаних джерел:

1. Kultusministerkonferenz. (2004). *Standards für die Lehrerbildung: Bildungswissenschaften* (Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 16.12.2004. i. d. F. vom 12.06.2014). Retrieved from URL: https://www.kmk.org/fileadmin/veroeffentlichungen_beschluesse/2004/2004_12_16-Standards-Lehrerbildung.pdf
2. *Modulhandbuch Bildungswissenschaften. Master of Education Lehramt an Gymnasien und Gesamtschulen*. Zuletzt geändert 13. September 2018. Köln: Universität zu Köln. Retrieved from URL: https://www.hf.uni-koeln.de/data/hflehrestudium/File/SSC_Paedagogik/Bildungswissenschaften/Modulhandbuecher/UzK_HF_MHB_GyGe_MEd_BiWi_GPO_2018_20190624.pdf
3. *Modulhandbuch Bildungswissenschaften Lehramtsbezogener Masterstudiengang*. Stand: 14.11.2019. Koblenz: Universität Koblenz-Landau. Retrieved from URL: <https://www.uni-koblenz-landau.de/de/koblenz/fb1/studienangebote/bachelor-und-master-of-education-bildungswissenschaften/dateien/modulhandbuch-ma-lehramt-bildungswissenschaften/view>
4. *Modulhandbuch für den lehramtsbezogenen Bachelor- und Masterstudiengang Fach Bildungswissenschaften*. Stand: 05.06.2019. Kaiserslautern: Technischen Universität. Retrieved from URL: https://www.sowi.uni-kl.de/fileadmin/biwi/Dokumente/Modulbeschreibungen_Biwi_190624.pdf
5. Blömeke, S. (2002). *Universität und Lehrerausbildung*. Bad Heilbrunn: Julius Klinkhardt.
6. Schützenmeister, J. (2002). *Professionalisierung und Polyvalenz in der Lehrerausbildung*. Marburg: Tectum Verlag DE.
7. Gesetz über die Aus-, Fort- und Weiterbildung der Lehrerinnen und Lehrer im Land Berlin (Lehrkräftebildungsgesetz – LBiG) vom 7. Februar 2014. (2014). *Gesetz- und Verordnungsblatt für Berlin*, Nr. 4 (19.02.2014), 49–54.
8. Gesetz über die Ausbildung für Lehrämter an öffentlichen Schulen (Lehrerausbildungsgesetz) vom 12. Mai 2009. (2009). *Gesetz- und Verordnungsblatt für das Land Nordrhein-Westfalen*, Nr. 14 (25.09.2009), 308–313.
9. König, E. (2013). Neue Beratung mit Coachingelementen. *Schule NRW: Amtsblatt des Ministeriums für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen*, Januar (Nr. 1), 4–16.